

Over het vermoedelijk voorkomen van noordelijke Slechtvalken *Falco peregrinus "scandinaviae"* en/of *F.p. calidus* in België

Jacques Van Impe

On the probable occurrence of northern Peregrine Falcons *Falco peregrinus "scandinaviae"* and/or *F.p. calidus* in Belgium

Jacques Van Impe, K.B.I.N., B - 1040 - Brussel. Huidig adres: Dr. Van de Perrelei, 51B, B - 2140-Borgerhout.

Abstract

Because of their important interracial variability, individual Peregrine Falcons are not considered to be identifiable to the race in western Europe. This note gives indications of the probable occurrence of northern birds *F.peregrinus "scandinaviae"* and/or *F.p. calidus* in Belgium. It provides a description of a very pale, nearly unstreaked bird, observed near Asten (province of Noord Brabant, The Netherlands) on December 4, 1992 (Fig.). However, the findings of Mr. Ch. Kruyfhoofd are more convincing with regard to the former presence of birds belonging to northern populations. During the autumn and winter seasons of the period 1938-1954 he examined some hundreds of Peregrines in the hand and in the field in the north of Belgium. In these large series, he found 10 - 20 % long-winged birds, with, in general, a narrow moustache. They were robust, paler and less heavily streaked than other Peregrines at that time. Mr. Kruyfhoofd classified these birds in the subspecies "*leucogenys*", which was confirmed by Dr. E. Laage, Hamburg (in litt.). The sudden disappearance of these very obvious Peregrines during the first half of the fifties remains a mystery.

In Europa komen drie ondersoorten van de Slechtvalk voor: naast *peregrinus* zijn er *brookei*, broedvogel van het Middellandse Zeegebied, de zuidelijke Krim en de Kaukasus en *calidus* (= *leucogenys*), broedvogel van de woudtoendra en de toendra van Noord-Europa, oostelijk vanaf het schiereiland Varanger, Noorwegen (Glutz et al. 1973, Cramp en Simmons 1980). Noordelijke populaties van de Slechtvalk vertonen doorgaans een groter gestalte, een blekere kleur van de bovendelen, minder streping op de benedendelen en een smallere baardstreep dan vogels uit gematigde streken. Als trekkers over lange afstand die tot in de tropen overwinteren, onderscheiden zij zich ook ekologisch van de zuidelijke populaties, hetgeen een benaming van ondersoort *F.p. calidus* wettigt (Dement'ev 1940, Glutz et al. l.c., Cramp en Simmons l.c.). Individuele vogels zijn nochtans moeilijk met zekerheid te identificeren (Kleinschmidt 1912-1937; Fischer 1967; Glutz et al. l.c., Cramp en Simmons l.c., Weick 1989). Hens et al. (1962) waren na een uitgebreid onderzoek van balgen niet in staat, een duidelijke geografische indeling te maken van vogels uit West-, Midden- en Noord-Europa. Daarom rangschikten zij alle onderzochte vogels onder *peregrinus*.

Op 4 december 1992 observeerde ik in de Astense Peel (provincie Noord-Brabant, Ned.) een adulte, opvallend bleke Slechtvalk (Figuur). Deze in het oog springende vogel werd vliegend en vooral zittend op paaltjes waargenomen op een afstand van 250-350 m, te midden van de bekende ganzenweiden. De waarneming duurde ongeveer twee uur en het weer was eerder donker.

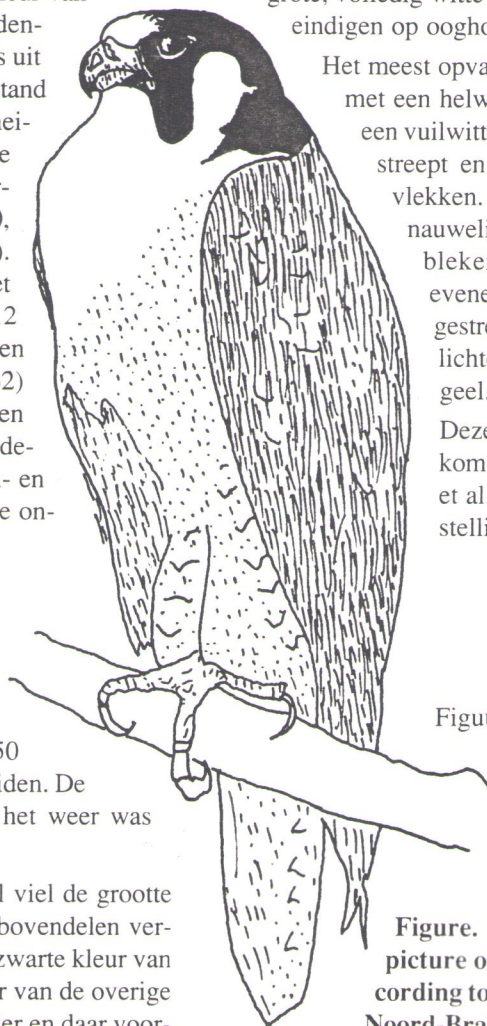
Door gebrek aan enig vergelijkingsmateriaal viel de grootte van deze Slechtvalk niet in te schatten. De bovendelen vertoonden een opvallende scheiding tussen de zwarte kleur van de kopkap en de blauwachtige, leigrijze kleur van de overige bovendelen, die weinig gestreept waren en hier en daar voor-

zien van lichte vederpartijen. Ook de bovenstaart met lichte eindband, was nagenoeg ongestreept en van eenzelfde blauwe tot leigrijze kleur.

De donkere kopkap liep beiderzijds uit op baardstrepen waarvan omvang en kleur niet afweken van hetgeen bij gewone Slechtvalken te zien is. Beide baardstrepen omsloten witte, ongetekende wangen. Verder was de kop voorzien van een grote, volledig witte voorhoofdsvlek, die hoog opliep om te eindigen op ooghoogte.

Het meest opvallend waren evenwel de benedendelen, met een helwitte kropstreek, scherp gescheiden van een vuilwitte onderborst en buik. Deze waren ongestreept en de buik vertoonde enige geel-bruine vlekken. Ook de onderstaart was zeer licht met nauwelijks merkbare streping. Bij het opvliegen bleken broek, flanken en ondervleugels eveneens erg bleek en zeer spaarzaam donker gestreept. Dit alles gaf deze valk een bijzonder lichte indruk. De washuid en de poten waren geel.

Deze Slechtvalk liet een noordelijke herkomst vermoeden, maar de mening van Hens et al. (1962) indachtig, trok deze veronderstelling erg in vraag.

Figuur. Noordelijke Slechtvalk *F. peregrinus calidus* naar een tekening van F. Engelmann (1928). Gewijzigd naar een vogel van de Astense Peel, 4 december 1992.

Figure. Northern Peregrine Falcon after a picture of F. Engelmann (1928). Modified according to a bird observed near Asten (prov. of Noord-Brabant, Netherlands) December 4, 1992.

De dag nadien waren N. Van de Put en ondergetekende de gehele voormiddag ter plaatse, zonder de Slechtvalk op te merken. Nederlandse waarnemers meldden een vogel in het gebied vanaf begin november 1992, maar het bleef bij oppervlakkige waarnemingen. De verwarring omtrent de Astense vogel werd volledig, toen enkele dagen nadien de Britse documentaire van T. Soper, "The realms of the Russian Bear", goede beelden vertoonde van broedende Slechtvalken op het schiereiland Taimyr (Rusland), die dus stellig tot de ondersoort *calidus* moesten behoren. Doorgaans waren het wel bleke vogels, maar de goed ontwikkelde baardstreep en de kopkap leken even donker als bij het exemplaar van de Astense Peel.

Daarom ging ondergetekende te rade bij Ch. Kruyfhoofd, die als een ervaren kenner van deze soort, in de periode 1938-1954 jaarlijks vele vogels in handen kreeg (Kruyfhoofd 1964). Volgens zijn bevindingen waren toen onder alle in de hand en in het veld onderzochte vogels, 10-20% grote, lichte en weinig gestreepte exemplaren met een heel wat smallere baardstreep dan bij *peregrinus*. Gedurende jaren bestempelde hij deze, in navolging van de Duitse literatuur (Engelmann 1928, Kleinschmidt 1934), als "*leucogenys*" (= *calidus*). Zo werd op 5 december 1943 een licht tweejarig vrouwtje van 1175 g gevangen aan de Zondereigse dijk (Turnhout, A). Ook op 20 oktober 1953 is in de omgeving van Turnhout zo'n Slechtvalk gevangen en gefotografeerd: adult kleed, groot en bleek van kleur, met een wangvlek bijna tot het oog reikend. Over dit exemplaar berichtte Dr. E. Laage (Hamburg) in litt. dd. 4 januari en 27 maart 1954: "ein nordischer Passagier, der zweifellos als *F.p. leucogenys* anzusprechen ist". Het verwonderde Kruyfhoofd, dat over zulke vogels in de oudere werken van van Havre (1928), Verheyen (1943) en Dupond en Maus (1950) niets was vermeld.

Zijn bevindingen zijn wellicht een uitloper van hetgeen Kleinschmidt (in Glutz et al. 1973) nog tijdens de trekperioden en de winters 1912 - 1928 in Midden-Duitsland waarnam: buiten de broedplaatsen was *calidus* hier talrijker dan *peregrinus*. Beide zijn moeilijk te onderscheiden; dit geldt vooral in de herkenning van het donkere type van *calidus* (Kleinschmidt's woudtoendra-type) uit het lichte "scandinaviae"-type van *peregrinus* (Kleinschmidt 1912 - 1937, Weick 1989). Hierdoor blijft een determinatie van deze bijzondere Slechtvalken onbeantwoord. Kruyfhoofd stelt zich sinds jaren de vraag, waarom deze opvallende Slechtvalken in de eerste helft der jaren vijftig op korte tijd verdwenen.

Bij een overzicht van de achteruitgang van de Slechtvalk in het noordelijk halfroend op het einde van de jaren zestig, bleek immers dat de hoognoordelijke broedvogels in de V.S.A., op dat ogenblik in deze teruggang nauwelijks betrokken waren (Fyfe 1969, White 1969). De databank van het Belgisch Ringwerk vermeldt geen teruggang van Slechtvalken uit gebieden noordelijk van de poolcirkel en in de verzameling van het K.B.I.N. waren geen grote en lichte vogels uit ons land te vinden.

Overigens bevatte deze verzameling nog vier skeletten van Slechtvalken, waarvan één afkomstig van een bijzonder zware vogel: 16591/n° 2639, 25 maart 1949, Harveng (Hainaut), 1350 g. Volgens Cramp en Simmons (1980) varieert het gewicht van vrouwtjes *calidus* tussen 925 en 1333 g, zodat dit skelet eventueel voor deze ondersoort in aanmerking kwam. Drie klassieke osteologische afmetingen, uitgevoerd volgens Eck (1981), gaven volgende waarden:

lengte carina sterni: 773 mm; lengte femur: 713 mm; breedte synsacrum: 408 mm.

Alle vielen binnen deze van de drie andere skeletten, als *F. p. peregrinus* gedetermineerd en lagen ver onder de waarden, aangegeven door Kleinschmidt (in Eck l.c.) voor *calidus*.

Het hoge gewicht kon daarom niet bewezen worden door de skeletafmetingen.

Dankwoord

Een oprecht woord van dank wordt gericht aan Charles Kruyfhoofd, voor het opzoeken en het meedelen van zijn vele bevindingen. P. Herroelen voorzag het manuscript van kritische aantekeningen. W. Wendelen was behulpzaam bij een controle van de gegevens van het Belgisch Ringwerk.

Referenties

- Cramp S., K.E.L. Simmons (eds.), 1980. *The Birds of the Western Palearctic*. Vol. 2. Oxford University Press, Oxford.
- Dement'ev G., 1940. Zur Biologie des *Falco peregrinus leucogenys* Brehm in der Arktis. Dtsch. Falkenorden 1940: 32-39.
- Dupond Ch., J. Maus, 1950. *Les oiseaux de la faune belge, supplément à l'ouvrage du Chevalier G.M.C. van Havre*. Vermogen K.B.I.N., Brussel.
- Eck S., 1981. Katalog der ornithologische Sammlung Dr. Udo Böhrmanns. *Zool. Abh. Mus. Tierk. Dresden* 38: 96 - 132.
- Engelmann F., 1928. *Die Raubvögel Europas*. Verlag J. Neumann, Neudamm.
- Fischer W., 1967. *Der Wanderfalk*. Neue Brehm-Bücherei, A. Ziemsen Verlag, Wittenberg Lutherstadt.
- Fyfe R., 1969. The Peregrine Falcon in the Canadian Arctic and Eastern North America. pp 101-114 in: Hickey J.J. (ed.). *Peregrine Falcon populations. Their biology and decline*. Univ. Wisconsin Press, Madison.
- Glutz von Blotzheim U.N., K.M. Bauer, E. Bezzel, 1973. *Handbuch der Vögel Mitteleuropas*. Band 4. Falconiformes. Akademische Verlagsgesellschaft, Frankfurt am Main.
- Hens P.A., G.C.A. Junge, J.G. van Marle, K.H. Voous, 1962. Ondersoorten en ondersoortnamen in de lijst van Nederlandse vogels. *Ardea* 50: 104-130.
- Kleinschmidt O., 1912 - 1937. *Falco peregrinus. Berajah, Zoographia infinita*. W. Schleuter, Halle.
- Kleinschmidt O., 1934. *Raubvögel der Heimat*. Verlag Quelle en Mener, Leipzig.
- Kruyfhoofd Ch., 1964. Rapport sur la diminution flagrante du Faucon pèlerin en Belgique pendant les migrations d'automne. *Conf. de travail sur les rapaces, n° 6/IC*, Caen.
- van Havre G.M.C., 1928. *Les oiseaux de la faune belge*. Lamertin, Brussel.
- Verheyen R., 1943. *De dag- en nachtroofvogels van België*. Vermogen K.B.I.N., Brussel.
- Weick F., 1989. Zur Taxonomie des Wanderfalken *Falco peregrinus* Tunstall 1771. *Ökologie Vögel* Beihefte 1, Ludwigsburg.
- White C. M., 1969. Breeding Alaskan and Arctic migrant populations of the Peregrine. pp 45-51 in: Hickey J.J. (ed.). *Peregrine Falcon populations. Their biology and decline*. Univ. Wisconsin Press, Madison.